

פניני הלכה

פסח

אליעזר מלמד

הר-ברכה

רב הישוב וראש הישיבה

ההלכות בטעמן

מבוארות מהיסודות ועד ההלכה למעשה

למנהגי ספרדים ואשכנזים

בתוספת הקדמות בענייני אמונה ומחשבה

מכון הר ברכה

מהדורה שישית

ישראל תש"פ

בכריכים הקודמים נדפסו הסכמות הרבנים הגאונים: הרב הראשי לישראל (תשמג-תשנג), וראש ישיבת מרכז הרב, הרב אברהם שפירא זצ"ל.
הרב הראשי לישראל (תשמג-תשנג), הראש"צ, הרב מרדכי אליהו זצ"ל. הרב הראשי לישראל (תשלג-תשמג), הרב שלמה גורן זצ"ל. ראש
ישיבת מרכז הרב, הרב שאול ישראלי זצ"ל. אבי מורי הרב זלמן ברוך מלמד שליט"א ראש ישיבת בית-אל ורב הישוב. הרב הראשי
(תשנג-תשסג) הראש"צ הרב אליהו בקשי דורון שליט"א. ראש ישיבת כסא רחמים הרב מאיר מאוזו שליט"א. רבה של קריית ארבע-חברון
וראש הישיבה הרב דוב ליאור שליט"א. ראש ישיבת מעלה אדומים ומחבר הספר 'יד פשוטה' הרב נחום אליעזר רבינוביץ שליט"א.

בהוצאת מכון הר-ברכה

כל הזכויות שמורות

ניתן להעתיק קטעים מהספר שלא למטרות מסחריות

מהדורה אלקטרונית באתר: ph.yhb.org.il

מספר טלפון: 02-9709588 כתובת דוא"ל: sefer@yhb.org.il

תוכן העניינים

ד	תוכן מפורט
1	פרק א - משמעות החג
15	פרק ב - כללי איסור חמץ
26	פרק ג - מצוות השבתת חמץ
37	פרק ד - בדיקת חמץ
59	פרק ה - ביטול חמץ וביעורו
69	פרק ו - מכירת חמץ
81	פרק ז - תערובת חמץ
91	פרק ח - מהלכות כשרות לפסח
109	פרק ט - מנהג איסור קטניות
121	פרק י - כללי הגעלת כלים
143	פרק יא - הכשרת המטבח לפסח
164	פרק יב - הלכות מצה
171	פרק יג - הלכות ערב פסח ומנהגיו
184	פרק יד - הלכות ערב פסח שחל בשבת
187	פרק טו - ההגדה - מצוות הסיפור ביציאת מצרים
202	פרק טז - הלכות ליל הסדר
273	לוח ראשי תיבות, מפתח, מפתח ענייני מוסר

תוכן מפורט

פרק א - משמעות החג - 1

א - חג המצות וחג הפסח. ב - חג החירות - גילוי המוסר. ג - יציאת מצרים - שחרור הרוח משעבוד החומר. ד - ביציאת מצרים נעשה החומר מרכבה לשכינה. ה - משמעות איסור חמץ - גאווה כלפי שמים. ו - משמעות המצה. ז - המבזה את המועדות. ח - שואלים בהלכות הפסח קודם לפסח שלושים יום.

פרק ב - כללי איסור חמץ - 15

א - ארבע מצוות באיסור חמץ. ב - זמני איסור חמץ מהתורה ומדברי חכמים. ג - מהו חמץ ומהו שאור. ד - הגדרת החימוץ בבצק. ה - חמץ נוקשה. ו - חמץ שנפסל ממאכל כלב. ז - אופנים שאין בהם חימוץ.

פרק ג - מצוות השבתת חמץ - 26

א - המצוות הקשורות בהשבתת החמץ. ב - האיסור על חמץ השייך לו. ג - חמץ שבאחריות ישראל ודין מניות. ד - כיצד מקיימים את מצוות השבתת החמץ. ה - מהות המצווה. ו - זמני כניסת איסור אכילה והנאה מחמץ. ז - סדר השבתת החמץ.

פרק ד - הלכות בדיקת חמץ - 37

א - זמן בדיקת חמץ בתחילת ליל י"ד. ב - דברים שאסרו חכמים קודם הבדיקה. ג - הברכה. ד - מקומות החייבים בבדיקה. ה - הנר ופנס. ו - האם צריך לבדוק אחר פירורים קטנים מכל'ת. ז - האם צריך לבדוק את הספרים. ח - האם סומכים על הניקוי שלפני פסח. ט - הנחת פתיתי חמץ והאפשרות להיעזר בבני הבית. י - היוצא למדינת הים. יא - אם מכירת כל הבית או השכרתו במסגרת מכירת חמץ פוטרנו מבדיקה. יב - בדיקת חמץ אחר זמנה, ודין השוכר חדר במלון. יג - בית כנסת ופנימיות וישיבות. יד - חמץ תחת מפולת ואם צריך לבדוק מחסן.

פרק ה - ביטול וביעור חמץ - 59

- א - ביטול החמץ בלילה וביום. ב - משמעות ביטול החמץ. ג - דיני ביטול החמץ. ד - מנהג ביעור החמץ בשריפה. ה - חמץ שבאשפה.
- ו - חמץ שנמצא אחר תחילת זמן האיסור.

פרק ו - הלכות מכירת חמץ - 69

- א - הצלת החמץ מאיבוד על ידי מכירתו לגוי. ב - התפשטות מנהג מכירת החמץ. ג - למי נועדה כיום מכירת החמץ. ד - דיני המכירה. ה - סוף זמן מכירה ודין בן חו"ל. ו - החמץ שנמכר - דינו אחר הפסח.

פרק ז - הלכות תערובת חמץ - 81

- א - חמץ בפסח אוסר את תערובתו בכלשהו. ב - האם אפשר להציל תערובת שיש בה כלשהו חמץ. ג - האם חמץ שנתבטל לפני פסח "חוזר וניעור" בפסח. ד - הלכה למעשה בדין 'חוזר וניעור'. ה - האם חמץ שנותרן טעם פגום אוסר תערובתו. ו - דיני תערובת החמץ מהתורה.

פרק ח - מהלכות כשרות לפסח - 91

- א - מצה עשירה - לישא במי פירות. ב - אין החמצה אחר אפיה, ודין מצה שרויה. ג - כללי כשרות לפסח, שיטת יוצאי ספרד ואשכנז.
- ד - כללי ההשגחה לפסח. ה - חלב מבהמה שאוכלת חמץ. ו - בשר וביצים. ז - תרופות בפסח. ח - חומצת לימון. ט - סבונים וקוסמטיקה וכלים חד פעמיים.

פרק ט - מנהג איסור קטניות - 109

- א - שורשי מנהג אשכנז. ב - מנהג יוצאי ספרד בקטניות ובאורז.
- ג - בני זוג מעדות שונות. ד - המינים הכלולים באיסור. ה - דיני המנהג. ו - קטניות שלא נגעו במים, ושמני קטניות. ז - בשעת הצורך לחולים וקטנים.

פרק י - כללי הלכות הגעלת כלים - 121

א - הכשרת כלים. ב - כבולעו כך פולטו - בין הגעלה לליבון חמור.

ג - היתרא בלע - הכשרה לפסח. ד - ההבדל בין בליעה באור לנוזלים, ודין מחבת. ה - ליבון. ו - כללי ההגעלה. ז - אם הולכים אחר הבליעה החמורה או רוב תשמישו. ח - מאכלים שבושלו בכלים שלא הוכשרו. ט - ניקוי הכלים והכנתם להגעלה. י - המתנה עשרים וארבע שעות לפני ההגעלה. יא - הגעלת הכלים בפועל. יב - הגעלת סירים. יג - בליעה בכבוש והכשרתה.

פרק יא - הכשרת המטבח לפסח - 143

א - שיש וכיור. ב - כיריים גז, חשמל, קרמי ואינדוקציה. ג - תנור אפייה ותבניות. ד - פלטה של שבת ומנגל. ה - מיקרוגל ומדיח כלים. ו - שולחן האוכל. ז - מקרר וארונות מטבח. ח - סכו"ם, סירים ומחבתות. ט - כלי לישא ומיקסר. י - כלים שונים. יא - כלי חרס ופורצלן. יב - כלי זכוכית. יג - כלי אמייל פלסטיק ושאר חומרים.

פרק יב - הלכות מצה - 158

א - מצוות אכילת מצה. ב - מצה שמורה. ג - האם השמירה צריכה כוונה לשם מצווה. ד - כשרות מצות יד ומצות מכונה למצוות אכילת מצה. ה - האם יש עניין לאכול בכל הפסח מצות שמורות.

ו - 'מים שלנו'. ז - שמירה מחימוץ בעת הלישה. ח - דינים נוספים במצות.

פרק יג - הלכות ערב פסח ומנהגיו - 171

א - איסור עשיית מלאכה בערב פסח. ב - איזו מלאכה אסורה. ג - תענית בכורות. ד - על מי מנהג הצום. ה - המנהג לסמוך על סיום מסכת. ו - איסור אכילת מצה ביום י"ד. ז - סיכום המאכלים שמותר לאכול בערב פסח. ח - אפיית מצות ואמירת קרבן פסח.

פרק יד - ערב פסח שחל בשבת - 184

א - סדר ביעור החמץ. ב - דינים נוספים.

פרק טו - ההגדה - הסיפור ביציאת מצרים - 187

א - מצוות והגדת לבנך. ב - המצווה לספר ביציאת מצרים בליל פסח. ג - המצווה לפתוח את הסדר בשאלה. ד - נוסח "מה נשתנה". ה - כנגד ארבעה בנים דברה תורה. ו - המסר המרכזי של ההגדה.
ז - פותחים בגנות ומסיימים בשבח. ח - משמעות עשר המכות.
ט - פסח מצה ומרור.

פרק טז - הלכות ליל הסדר - 202

א - הקדמה. ב - ההכנות לסדר. ג - הקערה. ד - סידור הקערה.
ה - קדש - קידוש. ו - ארבע כוסות. ז - היין. ח - שיעור היין והכוס.
ט - שיעור השתייה. י - מצוות הסבה. יא - כיצד מסבים. יב - דין מי ששכח להסב. יג - האם מותר לאכול או לשתות אחר שתיית כוס ראשונה? יד - רחץ - נטילת ידיים לפני אכילת הכרפס. טו - כרפס. טז - יחץ - חציית המצה האמצעית. יז - מגיד - פתיחת ההגדה.
יח - דיני אמירת ההגדה. יט - מנהגי אמירת ההגדה. כ - מצוות אמירת ההלל בליל הסדר. כא - כוס שנייה, לשו"ע לא יברך לפניו, ולרמ"א יברך. **מצוות אכילת מצה ומרור**: כב - מצוות אכילת מצה. כג - חשבון שיעור כ'זית' לקיום המצווה מהתורה. כד - מנהג יוצאי ספרד בשיעור כ'זית'. כה - שיעור אכילת פרס. כו - סדר אכילת המצה. כז - מצוות אכילת מרור. כח - כורך. כט - המתקשים לאכול שיעורי המצות. ל - איזה חולה פטור מאכילת מצה ומרור. לא - זמן אכילת המצה, המרור והאפיקומן. לב - מנהגי הסעודה - צלי, ביצים. לג - צפון - אפיקומן. לד - שני טעמים לאכילת האפיקומן - שני זיתים. לה - אמירת הלל והלל הגדול וברכת השיר. לו - כוס חמישית - כוס של אליהו. לז -

האם מותר לשתות קפה או מיץ אחר סיום הסדר? לח - מצווה
לספר וללמוד את ההלכות כל הלילה.

מפתחות - 273

פתח דבר

אודה לה' שזיכני ללמוד וללמד בישיבה ובישוב הר ברכה. במיוחד גבר עלי חסדו, שלמרות המתח והייסורים המקיפים אותנו מהתנכלויות שונאינו מסביב, נתן לי כוח לעמוד על משמרתי בלימוד התורה הקדושה והרבצתה לרבים וכתיבת הלכותיה.

בהערות השתדלתי לקצר ולציין את עיקרי המקורות והנימוקים, כדי שלא להכביד בפרטים. עם זאת השתדלתי לציין את הספרים שנדפסו בשנים האחרונות, שבהם פורטו בהרחבה המקורות.

שלמי תודה לא"מ הרב זלמן ברוך מלמד שליט"א ראש ישיבת בית-אל ורב הישוב, ולאמי מורתי, ולאשתי היקרה, ויהי רצון שלא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו עד עולם. תודות נוספות לר' יעקב כץ (כצלה), מנהל כללי של מוסדות בית אל והר ברכה וערוץ שבע, ועימו מנהל ישיבת הר ברכה ר' דוד סעדה. שהש"י יתן להם כח להצליח בעבודתם וימלא כל משאלות ליבם לטובה.

ואוסיף להודות לתושבי הישוב הר-ברכה ת"ו ולתלמידי הישיבה, שבמשך השיעורים שלמדנו נתלבנו רוב העניינים שבספר, ואף הם שותפים בו. וכן אציין את הרב שלומי בדש ורעייתו אביטל, הרב זאב סולטנוביץ', הרב יונדב זר, הרב גד אלואי וגור גלון שעברו על הספר והעירו את הערותיהם המחכימות.

על פי הצעת לומדי הספר, נערכו כמה תיקונים ושינויים במהדורה השניה. (א) הפסוקים הובאו עם ניקוד (במקום בכתב מלא). (ב) כדי שאפשר יהיה להפנות מפרק לפרק, ניתנו אותיות לפרקים, וההלכות סומנו באותיות (במקום מספרים), כדי להבדיל בין ההלכות להערות. (ג) תוקנו מספר קטן של שגיאות דפוס.

(ד) נוספו מספר הלכות, כמו למשל בעניין הכשרת כיריים חשמליות וקרמיות, תרמוס וכיוצא בהם. ואע"פ כן חלוקת העמודים לא שונתה, כדי שהמהדורה המתוקנת תהיה שווה לקודמת. (ה) למרות שהשתדלתי מאוד לבאר את הדברים היטב, מצאתי במספר מועט של מקומות, שעדיף לשנות מעט את צורת המשפט, כדי להבהיר יותר את ההלכה.

אולם ב"ה גם אחר שנדפסו קרוב לעשרת אלפים ספרים, לא קיבלתי הערה המצריכה לשנות דבר מההלכות שנדפסו.

אליעזר מלמד תשס"ד

מאז המהדורה השנייה עברו כחמש עשרה שנים, וכבר הגענו למהדורה השישית, כאשר בכל מהדורה נוספו תיקונים והתייחסויות לשאלות שהתחדשו במשך הזמן. במהדורה החמישית נוספו כמה עניינים, כדוגמת: מכירת חמץ באינטרנט (ו, ד), קינואה (ט, ד), מצות רכות (יב, 7), התייחסות מפורטת לשתיית היין בארבע כוסות (טז, ז). מהדורה שישית זו יוצאת יחד עם הכנת כרך ב' של הלכות כשרות, שבו נתלבנו היטב הלכות הכשרת כלים, ועל פי המבואר שם בפרקים ל"ב ול"ג, גם פרקים י' ו"א כאן התבארו ענייני ההגעלה והליבון באופן שלם בהיר ומדויק יותר.

אליעזר מלמד תש"פ

לעילוי נשמת האשה הצעירה והיקרה

אוהבת תורה וחסד

שניקטפה מעימנו בדרכה להר ברכה

מרת דקלה אלואי לבית ארזי ז"ל

בת ר' ניסים ורות יבדלו לחיים ארוכים וטובים

נולדה י"ב תשרי תש"מ - נלב"ע ז' אדר א' תש"ס

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

לעילוי נשמת

סבתנו היקרה אשת החסד

מרים (ממו) כהן בת עליה ויעקב ליברטי

שביתה היה פתוח לרווחה והיו עניים בני ביתה

נפטרה בכ"ח באב תשנ"ב

תנצב"ה